

RECENZE

Pavel Spunar, Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans.

Polska Akademia Nauk, Institut historii nauki, oswiaty i techniki - Zaklad badan Kopernikanskich, Studia Copernicana XXV, Tomus I, Wroclaw - Warszawa - Kraków - Gdansk - Łódz, 1985.

K nejcennějším příspěvkům současné medievalistiky k bádání o rukopisech, o středověké učenosti, ideologii a literárních památkách patří soupisové práce, ať se již týkají děl jednoho autora nebo zahrnují širší přehled spisů, vzniklých na určitém území, týkajících se určitého oboru či vypočítávajících díla uceleného okruhu autorů. Taková repertoria bývají výsledkem dlouhodobé odříkavé práce, velké erudice a - to je třeba zdůraznit - oddanosti vědeckému poznání.

Ani česká vědecká literatura nezůstává pozadu za tímto mezinárodním rozvojem a v minulých letech přinesla již nejedno cenné soupisové dílo, díky jemuž se specializovanému badateli dostává do ruky vlastně klíč k proniknutí do složitých problémů středověké učené tvorby. Stačí připomenout závažné soupisy literární činnosti husitských mistrů a přehledy učené tvorby vzniklé na pražské univerzitě, jak je podali F.M. Bartoš, P. Spunar, J. Tříška, J. Kadlec, R. Zelený a jiní. K tomuto fondu záznamů přibývá nyní položka opravdu závažná, soupis literární činnosti českých učenců od založení pražské univerzity do husitství.

Pavel Spunar, autor tohoto záslužného repertoria, již mnohokrát prokázal podrobnou znalost rukopisu, sám objevil nové opisy děl a v soupisových pracích podal přehled písemností řady významných mužů husitského období. Jeho repertorium, připravované po dlouhá léta, představuje kvalitativně vyšší stupeň soupisových prací.

Pro účely tohoto sborníku se soustředíme samozřejmě k záznamům o dílech právníků, ale je třeba pro všeobecnou orientaci přihlédnout ve stručnosti k celkové struktuře repertoria a způsobu jeho zpracování. Autor rozdělil látku podle jednotlivých vědních oborů nebo podle politických a ideových směrů do deseti oddílů, ve kterých detailně probral rukopisy i díla učenců dle jejich hlavního zaměření. Přitom u autorů, které by mohl zařadit dle jejich zájmů do několika okruhů, volil oddíl, do kterého přísluší převážně svou činností. Jako příklad lze uvést M. Jana z Jesenice, který není zařazen mezi právníky, nýbrž mezi přátele a obhájce Husovy, nebo M. Stanislava ze Znojma a M. Štěpána z Pálče, kteří jsou uváděni správně mezi Husovými protivníky, ač byli původně přívrženci téhož směru.

Rozlehlost látky i omezení rozsahu knihy ovšem vedlo autora k potřebě přísného výběru osobností, které budou v repertoriu zařazeny. Není proto jeho dílo soupisem veškeré pražské učené, zvláště pak univerzitní literatury vůbec, nýbrž týká se jen autorů a mistrů českých. Chybí tedy díla mistrů tří cizích národů. Ale ani v rámci tohoto vymezení nemohla být zařazena díla některých méně významných mistrů, jejichž literární produkce byla neobsáhlá. Plně rozumíme důvodům, které k takovému vypuštění vedly, nicméně

litujeme, že mezi právníky postihl výběr M. Jana Kardinála z Rejnštejna. Ale nelze popřít, že výpustky byly učiněny uvážene a že obraz literární činnosti českých mistrů je tím dotčen jen v nepatrné míře.

Dílo je doprovázeno dobře sestavenými rejstříky knihoven, incipitů, rukopisů a osob, takže jeho užívání je velmi snadné.

Datum vydání knihy 1985 ovšem neodpovídá datu, kdy byl rukopis odevzdán k redakčnímu řízení. Je proto možné v několika jednotlivostech připojit drobné doplňky, které byly zjištěny v tomto mezidobí. Snad by u podobných publikací bylo vhodné poznamenat dobu, kdy byl výzkum uzavřen.

V knize se objevují literární portréty 59 autorů s celkem 1039 spisů. V tomto počtu však není zahrnuto rozsáhlé dílo M. Jana Husa, kterému se dostalo speciálního zpracování naposled roku 1965, což přes některé opravy a doplňky stále plně postačuje.

Jednotlivé položky soustavy jsou sestaveny tak, že v čele je název díla, jak jej podávají rukopisy nebo v obecně přejímané podobě. Dále následuje incipit, údaj o době vzniku, výpočet rukopisů, případná edice a literatura. U údajů o rukopisech jsou zvláště cenné reprodukce kolofónů, kterými se často objasňuje původství díla, doba či místo opisu, případně jméno písaře. Ve výčtu literatury, která se dílem zabývala, je dodrženo chronologické pořadí podle data jejího vzniku.

V oddílu právnické literatury se setkáváme se sedmi jmény: Štěpán z Roudnice, Boreš Maníkův z Mrákotic, Kuneš z Třebovle, Bohuslav z Krnova, Mikuláš Puchník, Jiří z Boru a Jan Náz. Jsou to tedy ti, jejichž literární tvorba je dosvědčena, ač Čechů na právnické univerzitě bylo více. Je ovšem třeba přiznat, že u většiny z nich není jejich dílo nijak rozsáhlé, často se dokonce setkáváme se spisy vytvořenými příležitostně, s ojedinelými kázáními nebo polemickými projevy. Většího rozšíření dosáhly *Quaestiunculae* Štěpána z Roudnice, které byly zjištěny ve 34 rukopisech a známa jsou ještě čtyři *perdita*. Opisován byl i *Processus iudiciarius secundum stilum Pragensem* Mikuláše Puchníka, dochovaný ve 12 rukopisech, a procesní příručka se začátkem *Circa processum iudicarium*, neprávem připisovaná Jiřímu Borovi, která se čte v osmi rukopisech a stále se ještě o jejím skutečném autorství rozvíjí diskuse.

Soustavné výklady Dekretálů Řehoře IX. jsou známy od Bohuslava z Krnova, ale jejich rukopisy jsou uloženy v zahraničí s výjimkou dvou, které jsou v pražských knihovnách. Asi nejpronikavější dílo vzešlé z činnosti pražských profesorů je traktát o odúmrtích Kuneše z Třebovle, známý sice jen ze dvou rukopisů, ale pozorně probíraný již v řadě novodobých pojednání.

Většina těchto mužů pokládala za své hlavní poslání nikoli výuku na univerzitě a vědeckou tvorbu, nýbrž povinnosti ve vyšších církevních úřadech. To vysvětluje, proč po několikaletých právnících z okruhu arcibiskupské správy vůbec nezůstaly literární památky a proč i u těch, kdo vědecky tvořili, jsou známy jen nevelké zlomky jejich univerzitní činnosti. Výjimku tu činí Bohuslav z Krnova s kompletní lekturou Dekretálů. Je až zarážející, že z jiných výkladů kanonického práva se skoro nic nezachovalo. Vždyť přece musela být z kateder právnického učení přednesena dlouhá řada výkladů o všech hlavních knihách kanonického práva. O některých sice víme ze zmínek pramenů, ale chybí jejich texty. Ze zachovaných spisů je možno připomenout např. lekturu čtvrté knihy Dekretálů Adama z Nežetic.

Je tedy třeba přiznat, že pravdu má nedávno vyslovené mínění, že pražská právnická univerzita byla především učilištěm, kde získávali svou erudici ti, kdo se hodlali uplatnit v církevním soudnictví a v administrativě, nebo si prohlubovali své vzdělání ti, kdo už některé církevní hodnosti zastávali. Sepětí s praxí bylo tedy znakem studia práv v Praze.

Vyniká proto práce mistrů artistické fakulty, kteří ve snaze prospět reformním směrům se věnovali otázkám právní teorie, kritice církevního života a pokusům o vysvětlení povahy a povinností panovnické moci. Ukazuje se, že vlastní práce právnická na univerzitě kanonistů a teoreticko-právní na artistické fakultě nečerpaly ze stejných zdrojů a ideových vzorů, a že nakonec v dějinách českého myšlení stály na hodně odlišných pozicích. Je tedy nutno sledovat i právní či právněpolitické názory u řady dalších mistrů, uvedených v repertoriu, a nespokojit se jen s údaji o spisech samotných právníků.

Bylo by jistě mylné literární památky vzniklé buď přímo na právnické univerzitě nebo jinou činností jejich profesorů podceňovat, ale rozhodně by nebylo na místě jejich přecenění nebo vyzvedávání oproti jiným centrům právnické učenosti. K rozvoji právních nauk přispěla pražská předhusitská právnická univerzita jen málo; s tímto faktem se musíme smířit.

A nakonec ještě jednu poznámku. Spunarova znamenitá kniha, týkající se českých autorů, dějin české vědy a pražské univerzity vyšla - v Polsku! Stalo se už příliš častým zjevem, že pro nepružnost našich nakladatelství závažné práce o českém kulturním prostředí vycházejí v cizině a že čeští historikové se k nim dostávají jen laskavostí autorů, kteří mají ovšem jen velmi omezený počet výtisků k dispozici, nebo zdlouhavými objednávkami či výpůjčkami ze zahraničí. Snad by bylo na čase, aby i v tom došlo k nápravě.

Jiří Kejř